

BOHÁR ANDRÁS

AZ EMBERÉLET ÚTJÁNAK FELÉN: AZ ELŐTT ÉS UTÁN KÖZÖTT

Cselényi László költészetéről

/a közötliség koordinátái/ Ha a Cselényi féle szövegváltozatok mozgásformáit, a mindig előtte álló nyitottságot és a dolgok utániságából kibomló polarizációt figyeljük, akkor háttárpontként értékelhetjük az első két könyv (Keselylábú csikókorom 1961, Erők 1965) után sorra megjelenő variációkat: *a lehetőségeket egy elképzelt szöveghez*.

Az első két munka *tradicionális* felépítettségét, a „mesterségesen táplált falumitológia” romantikus beállítódását, heroikus szimbólumokkal terhelt beszédmódját ill. a szociografikus ihlettségű valóságfeltáró versformálást éles cezúra követte a hatvanas évtized fordulójától. Ami megnyilvánult az egyeséges kompozíció experimentumában és az összegzés egzisztenciális-költői motívumait, textusait strukturáló poézisben. Ennek első dokumentuma a *Kréta*kor (1978) gyűjteménye, ahol már új szerkezeti rendbe szedve jelentkeznek az első két kötet munkái, mintegy dokumentálva a szülőföld édenét, s ezzel párhuzamba állítva a világtörténeti perspektívákat átfogó poklokot. S ugyanitt jelentkeznek a modern *avantgárd* irányainak kreatív újragondolásai a strukturalista ihletettségű irodalomtól az egzisztenciálfilozófia problémaorientációjáig.

Azonban azt is szükséges jelezni, hogy a tradicionálisan értelmezhető első két könyv is fontos poétikai novumokat hozott, amelyek esélyt is kínáltak. Ezekben az összefoglalásokban is – immár retrospektíve – felfedezhetjük költészetének egyik lényeges alapmotívumát: *élmény és egzisztenciameghatározottság kettősségét*. Ennek felidézése nemcsak azért jelentőségeltjes, mert ez vezethet el, ez szolgálhat kiindulópontként rész és egész hermeneutikai kérdésfeltevésének első megközelítéséhez, hanem ez biztosítja majd, hogy a körfolyamat végpontjaként ismét visszatérhessünk az egzisztenciameghatározottság élményszerűségére.

A költői életmű narratív identitás megteremtését célzó poétikai programja, valamint az élménylírától való eltávolodás, az irodalomnak mint hagyományos jelentéstartalommal felruházott literaturának a zárójelbe tétele a *Kréta*kor¹tól kezdődően jelentkezett egyre intenzívebben. A nagy összefoglalások [*Acetilén ágyak*, *Elvetélt szívárvány*] poétikai összetevőit körbejárva értelmeztük az időtudat változását a konkrét ideológiai természetű utópiáktól egészen a mitikus, történeti-kulturális és a személyiséget reprezentáló modern időtudatig, amelynél már az előző formák variabilis-poézise került előtérbe, és csak nyomok jelezték az életfolyamat megíró költő különböző létpozícióit. A különböző hermeneutikai kísérletkörök egyaránt demonstrálhatják számunkra azt a közötliségben tetten érhető szövegalkotási/írási/olvasási kérdéskomplexumot, amelyet jelen elemzés másfajta oldalról próbál megközelíteni.

Ismételten rögzíthetjük, hogy a hermeneutikai odafordulások segítettek feltárni narráció és poézis, élmény és egzisztenciameghatározottság, valamint az egymást kiegészítő időmodulá-

ciók természetét (mitikus, történeti, jelen, jövő). Arra a megteremtényítő ám mindenkor feloldhatatlan konfliktusra irányíthatuk figyelmünket, hogy Cselényi nyitott műve világra-való-nyíltságával ugyan magában hordja potenciálisan a teljesség igényét a befogadói asszociációk tekintetében, ám ez csak az ideális befogadói közösség tételezése által előlegezhető, ami igényként ugyan szükségszerűen megfogalmazódik: a hozzájárulásokat azonban meg kell tenni.

Nem véletlen a hozzájárulás szó kötőjeles változata, mert ez is arra kívánom felhívni a figyelmet, hogy míg a hermeneutikai kísérletek esetében jórészt előre kitapintható motívumok, fogalmak mentén értelmeztük a szövegösszefüggéseket, addig jelen írásban a közötliség mozgását kívánjuk követni. Egyrészt a heideggeri destrukció nyomán kimunkált derridai intelmek erőterét helyezzük a szövegek fölé. Hogy majd belülről, a játék-tér belsejéből kezdhessük meg a szabályok elemzését, szét-törését, újírását, hogy milyen játék-lehetőségeket kínál „az emberélet útjának felén” szimbolikus és egyre visszatérő sora. Mert a heideggeri úton levés alapot, eredetei, igazságát nélkülöző programja, s Derrida radikális el-különbözés-re irányuló írásmódja egymáshoz kapcsolódhat, s egy különös játék ígéretét előlegezheti. Ha elfogadjuk azt a derridai tézist, hogy „minden struktúra”, mégpedig abban az értelemben, hogy minden jelentés és világszemlélet cseppfolyós, semmi sem vonja ki magát a differenciák játéka alól, nincsen magán és magáértvalóan érvényes lét és világinterpretáció, akkor kétféle következmény is feltűnhet előttünk mint lehetőség. Egyrészt a decentralizáló íráskompozíció elemei és a mindig elmozduló centrum rögzíthetlensége jelenhet meg Cselényi-szövegeinek, szövegkivágatainak olvasatakor; a játék, a minden előttiség, a mindenkori visszatekintés: s ami közötté van a poétika strukturálhatósága és strukturanélkülisége. (Derrida és Heidegger érintkezési pontjairól lásd Bacsó Béla: „The age of secondary orality és a filozófia Magyar Műhely 1991. dec., Derrida: Grammatológia. Életünk-Magyar Műhely 1991. 48-65. o.)

De az állandó centrum-nélküliség, közötliség diktátuma legalább egy adott időpillanat erejéig felfüggesztődik, s kibonthatja az értelmezendő szöveg előtti-jének és utáni-jának felkiáltójeleit, átforgatja a radikális újrakérdés motívumát.

A közötliség első koordinátája mindent megelőző játékként lép színre. Vázlatos rajzolat készülhet terepszemlélnkről Cselényi legutóbbi könyvével indítva a mozgássort: *Az egyé vált sok/k* (1995.) Megpróbálunk a szöveg közé férközni. Az alcím-sokknyomozó történelem-beszédessé válik, ha bepillantunk a könyv alapszerkezetébe. A kezdeteket és egészélményt befogadni akaró áttekintések sorakoznak őstörténetünkről, nyelvünk, költészetünk eredetéről. A játék végpontjának kicsengése: beláthatatlan, kinyomozhatatlan sokféleség. Valójában alig tudható, melyik nyelvjátékot játszunk, mikor magyarul szólunk.

¹ lásd erről Narráció és poézis. Palócföld, 1995/3.

² lásd erről Élmény és egzisztencia. Irodalmi Szemle, 1995/5.

³ lásd erről Időmodulációk. Eletünk, 1996/5.

Az intencionáltság erkölcsisége azonban megfellebezhetetlen. Ezt jelzik a szerzővel készített interjúk, s a Hamvas-laudáció és szemelgetés egyaránt. Mint ahogy az is nyilvánvaló, hogy a „modernnek lenni mindenestől” szlogenjéhez és áttekintő elemzéséhez, a Kollár-kollázs fordításának közreadásához, valamint a régi poémák s az új aleatória beemeléséhez (Soknyomozó történelem) milyen érzelmi viszony köti szerzőnket. A játék tétjeit és lefolyásának koordinátáit vonzzák elsődlegesen ezek a mozzanatok. A magyar nyelv ön-megmaradása, önazonossága, a honi és egyetemes kulturális tradíciók (Hamvas és a modern költészet), valamint a másik-nyelv újra-értése-mondása (Kollár), s a saját költői nyelv-játékok egybevetése: *egyaránt érzékeltetik az egy szétesését, a sok sokk természetét tájékkunkon*. De a játszás tetszőleges pillanatába történő belépésünk, mikor már mi magunk is játszunk, felhívja figyelmünket a nyelv elsődlegességére a jelentéssel szemben, s így megnyithatjuk a játék és irodalmi nyelv egymáskapcsolódásának feltérképezését szolgáló szövegkivágatainkat. Eltörölhetjük a jelentésre irányuló egyedüli redukción, megkülönböztethetjük és egybeolvaszthatjuk a szimbólum és idea, az írott jel és a hozzárendelt jelentés pozícióit (Geoffrey Hartman: Egy Manifesztum. In Helikon 1994/1-2).

Balatonszárszó Szigliget

hisz tudós lesz fölfedező

a mozgás a tér az idő

EZ AZ ÖTVENÖT ESZTENDŐ E

SZÁZAD NAGYOBBIK RÉSE IMMÁR

a kilencvenkilenc elem

úrhajós vagy úrvezető

Balatonszárszó Szigliget

majd szüntelen cipelheted

világok megváltója ki

a változó anyag anyagok

S MICSODA FÉLÉVSZÁZAD VOIT EZ

ÖTVENÖT ÉV ÉS MICSODA

a mozgás a tér az idő

a holnapot találja ki

s majd szüntelen cipelheted

Az első és legszembeötlőbb a tipográfiailag is jelzett szövegek különülések, ám ugyanakkor egy szövegstruktúrába ágyazásuk. A kimetszett textusoknak mégis van egy mozgó origópontjuk: a nagybetűvel szedett és kiemelt gondolatfolyam. A személyes jelenlétet azonban csak pillanatokra emeli ki ez az önreflexió, mert a személyes szimbólum mellett vastag betűsen szedve megjelenik a tér-idő-anyag-mozgás ideájának beemelése, amely egyszerre jelzi a fizikai univerzum meghatározottságát, ám ugyanakkor a személyesség beékelésével (a változó anyag anyagok) a meghatározatlanság mindenkor feltűnését:

mehetsz jöhetsz láthatsz hihetsz

tervez számol száz gondja van

nem bír velem az óceán

ÉVSZÁZAD S ÍM A CSÚCS A LETTŐ

AMINT HAJLIK VISSZAFELÉ

nem bír velem nem bír velem

s nem érdekli ami ma van

mehetsz jöhetsz láthatsz hihetsz

az elmulasztott álmok

nem tenni kell a lét rövid

és ím a roppant óceán

VISSZAFELÉ HAZAFELÉ

A FENOMENOLÓGIA

cella-magány jön halgatok

már nemsokára elszökik

az elmulasztott álmok

(A képzelet óceánja - részlet In: Az eggyé vált sok/k)

A további nagybetűs kiemelések a személyes sors és világsors leírhatóságának, egybekapcsolhatóságának fenomenológikumát kísérik meg, s ezt szimbolizálják az **óceán** és **cella** határtalanságot és lefojtott magabazárkózást reprezentáló képei is. De érdemes hozzákapcsolnunk az előzőekhez a négy strófa dőlt betűvel szedett sorait is. Mert a *tudós, a felfedező úrhajós, úrvezető* és a hozzárendelt *világok megváltója* a jövőt konstruáló mémök lebegő jelentéstartalma adja a fogalom valóságából adódó bizonyosság érzetét: hisz ilyen technicizált programok és irányítók uralják a világot. Azonban mivel a jövő kiszámíthatatlansága éppúgy beletartozik a fogalomhasználat természetébe, mint a látszólagos bizonyosság, ezért már az elsődleges jelentésfeltárás is legalább kétesélyes és kétféle szabály szerint játszható játékot mutat. A krízis végkifejlete vagy a lehetőségek feltárása, a halasztás, a haladékként elének álló idő hozzánk mért meg-gondolása a tét.

S ha még kijebb kerülünk a szövegből és a perem normál betűvel szedett sorait figyeljük, akkor az irodalom önmagát megmutató és a szerző által kikényszerített vízióját figyelhetjük. A valóságos szimbólumok (Balatonszárszó, Szigliget) a múlt és jelen egybeérő poétikumának helyeit hozzák mozgásba, amit ki teljesít a személyiség önreferenciális versbeszéde (mehetsz jöhetsz láthatsz, az elmulasztott álmok). A valóság és jel költészetben megmutatókozó egybeérése és különbözősége annak a sokkterápiának a lenyomataként írható meg, amelyet elszendvedt, kimunkált a század.

Hasonló vonásokat fedhetnek fel a közötnység cirkulációját újrainva, ha Cselényi könyvének poétikai-aleatóriáját s a különböző konkrét prózai szövegek struktúráját, jelentését ill. ezek hiányát vetnénk egybe. S ez valószínűleg csak erősítené azt a felismerésünket, hogy miközben a radikális metafizika kritika dekonstrukciós mozgásaira koncentrálnunk végsősoron önnön fogatékosságunkból eredően újra metafizikai fogalmakat, struktúrákat idézünk fel. Mindezt a maga paradox írás- és gondolkodásmódjához kötődve Deirida a következőképpen fogalmazta meg *A struktúra, a jel és a játék az ember tudományok diszkurzusában*: „Tehát az interpretációnak, struktúrának, a jelnek és a játéknak két interpretációja létezik. Az egyik arról álmodik, hogy képes lesz a játék és a jel rendje elől elillanó valamiféle igazság vagy kezdet/eredet megfejtésére, és az interpretáció szükségességét úgy éli meg, mint valami száműzetést. A másik, mely nem fordul már a kezdet/eredet felé, fenntartja a játékot, és megkísérli, hogy az emberen és az emberiségen túlra jusson, hiszen az ember neve annak a lénynek a neve, aki a metafizika, illetve az onto-teológia történetén keresztül, vagyis egész története során a teljes jelenlétről, a biztos alapról, a kezdetről és a játék végéről álmodott.” (Helikon 1994/1-2.) Nem véletlen, hogy a választás kényszeréhez kötődő Nietzsche-reflexiót idéztük fel, mert a kétféle interpretáció derridai polarizációja, mint azt maga Derrida is hangsúlyozza, semmiképpen

Elindulni az utak görcsbe rántott
 hegedűi fehéren fehér
 Az emberélet útjának felén
 elindulni vagon szurokba szúri
 Födetlen ölek szurok-szívek
 ködevő sínek az út fehéren
 Körömsárga anyaméh-burok
 ködevő szurok hegedű-csorthe

(Téridő-sonáta 4/3/2/1)

Ködevők csatorna-sóhajok
 anyaméh-sínek siket dalok
 Toronyiránt tehetetlen az ösztön
 dalolnak óriások szinte látom
 Eletünk ködevő tornyai
 rengeteg szigony szurok-viszony
 Ködevő vagányok ágy-kulissza
 anyaméh-merész sípcsontrémény

(Téridő-sonáta 4/3/2/3)

Ezt a folyamatos mozgást jelöli a Téridő-sonáta könyvének negyedik ciklusában visszatérő „emberélet” motívuma. Az út szimbolikája és életpillanatokká váló története megidézzi a „körömsárga anyaméh-burok” tudatalatti emléket és mintegy szembesíti az „anyaméhsínek siket dalok” élményével és a rákövetkező tehetetlenségi nyomaték önmagát befutó útjára irányítja figyelmünket: „Toronyiránt tehetetlen ösztön”. Annak a visszatérő, önmagát mozgató poézisnek az iránya jelenik meg az „életünk jövő utánunk jövő” felkiáltásában, ami a mindenkori jelent megmutató szubverzív szöveg lehetősége. S Cselényinek ez az alkotói beállítódása nemcsak a mindenkori jelen állandóan módosuló formájára irányul, de a mindenkori szerzőség nyomának eltüntetésére. Nem az idézetek (saját és mások műveiből), s nem is a mű elsődleges szerzősége a perdöntő, sokkal inkább annak a folyamatnak a megfordítása, ami a hagyományos műveket jellemezte. Tehát már nem érdemes arról beszélnünk, hogy az élet befolyásolja a létrehozandó művet - mint azt Barthes is hangsúlyozza, hanem a mű hatását szükséges számba vennünk, amellyel befolyásolja az életet. S a szövegirodalom így adja meg azt az új műformát, amit felfedezhetünk Cselényinél is.

Végző soron egy olyan absztrakt műformával kerülünk szembe, amely hálószerű építkezésével visszahozza, a kimondhatatlan strukturáltságát. Egyfajta határdialektika jelenik meg mindezek szellemében: a kimondható határát még pontosan fel tudjuk térképezni, a lehetséges faktumok területe behatárolható, ezáltal láthatóvá válhat számunkra a kimondhatatlan (Boehm: Az első pillantás. Atheneum 1995/1.) Cselényi töredékekből egybealkotott absztrakciója, amelynek mozgó középpontja az emberélet útjának fele: a kimondhatatlan átélését vonja energiájának hatókörébe.

1.1.1.1.

A Tornaijából kivált Kövi határjárása 1245-ben a vele szomszédos Gömörpanyit területét név nélkül, királyi földként említi. 1247-ben pedig, már névvel jelölve, mint lakatlan területet adományozza a király Ákos Detre szolgálóinak. A legkorábbi adatot az Ákosok familiárisaira az emlí-

tett 1247-es oklevélben találjuk: IV. Béla Ákos Detre comes Chulen (Cselén) nevű, és más, név szerint meg nem nevezett famulusainak uruk, Detre érde-meiórt és kérésére Gömörpanyitot adományozza. Valóban mind Chulen, mind a többi famulusok leszármazottjai, amint az idézett oklevélből kiderül, egy század múlva is bírják e helyet. Maga Chulen hatalmas család őse lett, és később egy oklevél egyenesen az Ákos-nemből származtatja.

S mint azt mutatja az első azonosság-kutató szövegrészlet is, A megíratlan költemény bevezető tételeként, a háló, az írás struktúrájának megrajzolása végtelen számú kiindulópontot kínál. A meghatározhatatlan vagy csak közelítőleg azonosítható hely és idő, mint relációs pont kezdi meg mozgását. A toposz és a személyes öskeresés motívumának beemelése és meghatározása a biztos viszonyítási pontot ígérné. De ez a széttöredezett világot leírni, átírni akaró költő számára csak a mindenkori álom lebegő képeként jöhet mozgásba. S ez nem csak világészlelési, de kultúrkritikai és befogadásesztétika kérdéseket is dinamizál:

3.2.1.4.

Az új művészet jellegzetessége, legfőbb jellemvonása a kettéosztás azok osztályára, akik értik, és azokéra, akik nem értik - írja Ortega y Gasset. - Az új művészet - ellentétben a romantikussal - nem mindenkinek való s elejétől fogva egy különösen tehetséges kisebbséghez szól. Innen a felháborodás, amelyet a nagyobb részből kivált. Ha egy mű, amelyet megértek, nem nyeri el a tettségemet, én maradtam fölényben, s nincs okom bármin is méltatlankodni. Ha azonban a kellemetlen benyomás, amelyet egy mű okozott, abból származik, hogy képtelen vagyok megérteni: mintegy meg vagyok alázva; legyőzöttségem zavaros tudatát kell jóvátennem a magam fölháborodott állásfoglalásával, amelyet a műnek szegeztek.

Nem véletlen, hogy mindez a költői életművet fókuszáló művumsorba minduntalan beékelődik. Cselényi nem kommentálja Ortega konzervatív beállítódását a modern művészetekkel szemben, csak jelzi, hogy ez az alternatíva is igen erős elemként van jelen korunkban. Hozzágondolhatjuk azt is, hogy Cselényi életművét és megértő befogadását is csak egy csekély kisebbség kísérli meg folyamatosan. Mert ez az önmagát mindig azonosan és mégis másképpen újraserkesztő poéta első két könyvét követően leszámolt azzal a küldetésstudatos irodalomszemlélettel, amely olyannyira jellemző volt, s sok tekintetben még ma is az régiókban.

Ezt példázzák a Kiegészítések Hérakleitoszhoz szöveg konstellációi is. Az egyre tenyésző szövegsorjárástól új és új lehetőségeket nyitnak meg mind a személyes emlékezések, vágyak, mind a kor történeteinek értékelésével összefüggésben:

VÁLTOZATOKAT TENYÉSSZÜNK

magyar életet mások letünk

már csak az isten sírja

tizennyolc éves koromban

elégettem mindent az első

meg a szél mely a vámokat

újmagyarok magyar haszonra

LEHETŐSÉGET KELL NYITNI

A SZAVAK ELŐTT ÖSSZE KELL

készüldünk gyerekes hittel

világgá hinti szét

világháborút megelőző

Nem közölhetőek azok az életérzések, amelyek olyannyira feszítik mindennapjainkat (**magyar életet mások lettünk, új magyarok magyar haszonra**), ám ehhez két még távolabbi emlékpont is kapcsolódik a saját radikális öncenzúra visszaidézése (tizennyolc éves koromban, elégettem mindent az első.)

hevesebben lüktet a vér ha kondul
 hogy is van ez ugyan hogy is van ez
 töpreng a hit készer sebes malom

az óra s tudtára adatik a népnek

közöttük mint egy kifeszített húr

MEGPILLANTANI TEJES SZŰZISÉGBEN
 E SZŰZET URALKODOTT E CSUPAKŐ

maga az ember tövishajú krisztus
a vonat Csehországba honnan indul
 érlelődik bennünk a fáj dalom

S ezt mintegy kiteljesítik az érzelmi intenzitást fokozó textusok (hevesebben lüktet a vér ha kondul), amelyek egyként kapcsolódhatnak konkrét szociográfiai ihlettségű valóság-sorokhoz (a vonat Csehországba, honnan indul) és az ember önazonosságát beméző meg-látásokhoz (**maga az ember tövishajú krisztus**).

Ezek közé ékelődik annak a meghatározhatatlan hitnek a felvilanása, amely kételkedéssel terhes (töpreng a hit készer sebes malom), s aminek végpontja térségünk költői érzékenységére olyannyira jellemző negatív pátoaszú hangütés (érlelődik bennünk a fáj dalom). Azonban ezzel a nyelvi játékkal (fájdalom, helyett fáj dalom) az értelmezés új lehetőségét nyitja meg Cselényi. A jelent kitérítő utániség történéseit vetíti előre, azt hogy egyfelől szükséges lenyomata érzékenységünknek a veszteségek, hiányok számbavétele, másfelől azonban a textualizáció a szövegtörédek egymásra következése esélyt kínál másféle narrációk kimunkálására. Így annak a mozzanatsornak, amit fölfajítottunk az „emberélet útjának felén” motívumsorához kötődően - a Krétakortól a Kiegészítések könyvéig, kétféle rekonstrukcióját is megadhatjuk. Nemcsak a tényleges költői-emberi léthelyezethez kötődő mindenkor előre és visszatekintés folyamatos jelenléte regisztrálható, de az újfajta szövegeződés egyik lehetséges eredője is lehet ez: egy a tradicionális költői szerepről eltérő felfogás kimunkálása.

(a játék sok/k hullámai) Nem véletlen, hogy a radikálisan másképp megjelenő költői szerep hangsúlyozása fogalmazódott meg Cselényi költészeti pályájának kísérleteikor. Azt a folyamatot követhetjük már eddig is nyomon, amit nagyon plasztikusan megfogalmazott *Michel de Certeau*. A szöveg imitálja saját halálát és kiszolgáltatja azt a gúnynak. Az írást, ezt a nemes döggöt semmilyen tisztelet nem övezi többé. Ez már csak a reális illuzórikus szentesítése, egy olyan tér, melyet az egykori posztulátumok fölötti kacaj tölt be.

Cselényi utóbbi könyvei az *Acetilén ágyak*, *Az elvetélt szívárvány* (ez utóbbi két középponti egységet foglal magába) és *Az eggyé vált sok/k* is az előzőek szellemében fogant összefoglalásként jelenik meg előttünk. Ezekben a munkákban a biográfikus ihlettségű narráció poézist kibontó programja (*Acetilén ágyak*) éppúgy jelen van, mint a mitikus, történeti és egzisztenciális poétikai vetületek egymásrakövetkezései (*Elvetélt szívárvány*) vagy a nyelv és irodalom poézisét egymásra hangoló reflexiósorok (*Az eggyé vált sok/k*).

Közelítsük meg először a már említett radikálisan átértékelt költői szerep jelentését figyelembe véve az emberélet motívumalkulásait. A patetikus hangütés és a világ mindennapi egyhangúságát beemelő sorok a profán és szent lehetséges értelmezést hozzák mozgásba. Az oda-vissza mozgást csak a szimbolikusan reprezentálódó „az emberélet útjának felén” sorának peremvidéke irányítja, határolja, amely értelmezhető az „Akárki” meghatározásaként is, aki most éppen egy költő.

szerette különben óh boldog szerencse
 fölnevelő dajkad látó szemed fénye
 az emberélet útjának felén
 lendületét tudós világos tiszta ész
 okosan szervezett bátor tömörülést
 elindulni vagon-szurokba szűrni
 talpad bizsergése édesanya-törtek
mely áldott vagy te hogy lassan megöregszem
 (1//4/1)

az emberélet útjának felén
 vasárnapi este zsongó pályaudvar
 az ember fölmászott a koponyák hegyére
 kinéztünk akkor két tömbház között
 és megláttuk az aratót hegyét
 most onnan szemléli e koponyahegy-földet
 munkások katonák lányok ifjak vének
 az emberélet útjának felén

(1/1/1)
 (Acetilén ágyak)

Azonban az értelmezés horizontján szükségszerűen felbukkan ennek a bizonyos „Akárkinak”, ennek az új művésztipológia képviselőjének megkérdőjelezése is. Mert az releváns beállítódás lehet, hogy többé nem a hatalom, a kultúra középpontjában való elhelyezkedés a cél - mint azt igen plasztikusan megfogalmazza Ingold egy tanulmányában (*Atheneum* 1995/1 157-161. o.). Az is belátható, jelentékeny érzékenység szabaddítható fel, ha nem a tudás, a teljesítmény csúcsára törekszik az alkotó, hanem sokkal inkább az a célja, hogy a „csúcst” és a „középpontt” mint művészeti minőségi kategóriákat primitíviztikus provokációk által kérdőjelezze meg. Mint például Cselényinél a diszpozíciók és variációk előtérbe helyezése a semmiből való teremtés ősi poétikai elképzelésével szemben. De ez nem jelenti azt, hogy a provokációk nem érintik azt a bizonyos centrumot, s az „Akárki” nem kaphat nevet:

kacér füzek facér szüzek
fehér lábad selyem lábad
ez itt lám a nagy óceán

AZ IDŐ-FILOZÓFIA
 A LÉTEZÉS-SZIMFÓNIA

ez itt lásd India
feltöri a csipke szára
 kacér füzek facér szüzek

egyetlen csillagot szakít
fehér kendőd selyem kendőd

akámerül atlantiszom
 S MINDEZ MIRE MEGINT EGY ÚJABB
 SZÁMADÁS VAGY EGY ÚJABB BORDAL
ki voltam istenek fia

főlakad a csipkefára
 egyetlen csillagot szakít

(Elvetélt szívárvány 3/1/4 76-77. o.)

Az időre és létezésre reflektáló személyiség kapcsolódik egyrészt a tér meghatározottságaihoz, távlataihoz (**ez itt lám a nagy óceán, ez itt lásd India**), másrészt a tér és létezés kimondásával megszűnik az „Akárki” státusza (**akámerül atlantiszom, ki voltam istenek fia**), s ezt az intenzív metaforikusság is fokozza (egyetlen csillagot szakít). Ennek ígézetében már ismét lehetséges kínálkozhat egy újabb összegzésre: S MINDEZ MIRE MEGINT EGY ÚJABB SZÁMADÁS VAGY EGY ÚJABB BORDAL

Amely azonban nem nélkülözi azt a mindenkori kritikai reflexió jelenlétét, a költői pozicionáltság Cselényi-féle változatát:

az emberélet útjának felén

súlyosbodnak a bendők törtebb

állok kinn a mezőn

KIFESTETT ÉRTELEM VAKTUDAT

ROBOT-SZIMAT TEÓRIA-KOSZ

s **próbálok bár de meg nem értem**

közel az ár karszalagos

rengeteg hurok szurok-viszony

kihull 32 vasfogam

más szerelőt vár az én

ha valaha elkészül

RENDET LEHEL A FALBA

AZ ACÉLBA A KŐBE

az ámuló világ

patyolating-testem

kihull 32 vasfogam

(13/3)

(Elvetélt szivárvány)

Szükségszerűen ütközik a személyes egzisztencialitás mozgó toposza (az emberélet útjának felén) a korszellem lenyomatával (KIFESTETT ÉRTELEM VAKTUDAT ROBOT-SZIMAT TEÓRIAKOSZ), s azzal a kettősséggel, amit az értelmetlen, értelem-nélküli világban lét hoz felszínre (**állok kinn a mezőn s próbálok bár de meg nem értem**), ám az ideológémák mégis az ellenkezőt sugallják centrális pozícióból: RENDET LEHEL A FALBA. S ezt mintegy lezárja a személyes rezignáció két pereme (kihull 32 vasfogam) és a közé ékelt érosz utáni vágyakozás [*más szerelőt vár az én/ patyolating-testem*].

S még tovább építi és bontja az emberélet motívumának építmenyét Cselényi *Az eggyé vált sok/k* könyvében:

3/1

helikopter-gyász epe-frász

gyümölcs-revű kaland-nedű

mert élni élni élni

BARÁTAIM MEGHALT EGY EMBER

NEM TÖBB AKÁR EGY KAPANYÉL

szeretnél nem temetni

bogár-púp tücsök-keselyű

nuklein-sóhaj füst-suba

galaxis-gáz vaslilium

poszáta-síp pacsirta-perc

tanulj az asszonyoktól

PUSZTULÁSA AZ ORSZÁGOSBAN

ANNYI SEM MINT EGY BOGÁR LÁBA

csodaélű kést fenni

a bíbic álmosan mereng

izotóp-rabok pörlik-e

A „két egységgé” tört könyv első etapja, mint azt már érzékeltettük az írás elején, a nyelv és kultúra megmaradásának, krízisének kérdéskörével szembeállít: ötvenöt esztendő távlatából

visszatekintve a század immáron nagyobbik felére. Így az is bizonyossá válik a könyv összegzése kapcsán, hogy egy alkotói periódus újabb zárás/töréspontja hagyott maga mögött írásos nyomot. Cselényi ebben a munkájában nemcsak a nyelv és kultúra identitásproblémáinak szubjektív-mozaikszerű összegzését applikálta, de a hinni és csehszlovákiai/szlovákiai literatura állapotát, hadállásait is érzékeltetni kívánta. Elsősorban annak a nézőpontnak, értékrendnek a vázlatos összegyűjtését tartotta fontosnak, ami a modernizmus eredményei és kudarcai köré csoportosíthatóak.

Megrendítő és tragikus-elégikus hangnemben vonul át a centrális erőtér szövegösszefüggése (1/1 .től 4-ig és megint visszatérve az 1/1 kezdetéhez) a HIÁNY A ZENE CSÁPJA/ UTÁN S E CSÁP UTÁN HIÁNY kezdőimpulzusától az AKÁR EGY BÚVÓPATAKON/ ÁRVA MARAD A FOLD A FÖLDÖN tautológiájáig. S nem véletlen, hogy felfedhető az önmagát igazoló absztrakt zenei impulzivitástól az ontológiai tautológia felé való haladás. Ennek keretében megfigyelhetjük semmiségünk, egyszerűségünk kikerülhetetlenségét: BARÁTAIM MEGHALT EGY EMBER/ NEM TÖBB AKÁR EGY KAPANYÉL/ PUSZTULÁSA AZ ORSZÁGOSBAN/ ANNYI SEM MINT EGY BOGÁR LÁBA.

A nagybetűs kiemeléssel megjelenő versszöveg folytatódik a 4/3 és 3/1 jelzetű textusokban, és így centrális helyét topográfiailag is biztosítja. De ami mindezen túl jelzi a tudatos szerkesztést és a véletlen egybejárás együttélését, hogy a költői játék hullámai itt is bejárják a maguk útját: a „**mert élni élni élni/ szeretnél nem temetni**” felkiáltásától a „**mert benne már a méreg/ a nincs szérum mely segít**” lemondó, lezáró ívéig nyomon követhető egzisztencialitásunk halálba-futó végessége:

veszedelem-bár kenu-bál

a gyorsvonatról álmodik

a galambokat nézed

EGY KATTANÁS A SZÍV MOTORJA

MOTOR VOLTE VALÓBAN VAGY CSAK

a főtér követ

suhannak a gyors kéjkocsik

terméketlen kéj milli bár d

töltés-repezs pion-talaj

szárguld a kényes gyolcs-fogat

mert benne már a méreg

KÖRÖM-VIGASZ ELEMENT EGY EMBER

SZÉLÜTÖTT SZÍVE CSATTOGÁSA

s nincs szérum mely segít

viszi a távolságokat

megpróbálta n ász eltörik

Azt nem tudhatjuk, hogy a „megpróbálta n ász eltörik” nyelvjátekának személyes vonzata Cselényi költészetében milyen kimenetelű lesz az elkövetkezendőkben. Egy azonban mindenképp bizonyos, hogy Cselényi László költői pályájának méltó folytatása a legutóbbi összefoglalás sor (Acetilén ágyak, Elvetélt szivárvány, Az eggyé vált sok/k), amely az ismétlődő, ugyanazt mondó- másként-mondás poétikai lehetőségeinek kiaknázásával, jelentékeny novumokat hozott mozgásba.

